

Zorgzame buurten zijn de toekomst

De domeinen welzijn, zorg en wonen zijn nu nog vaak gescheiden werelden. Dat moet anders, vinden steeds meer mensen. Hoogleraar gezondheidseconomie en dementie Marcel Canoy is één van hen. Samen met enkele coauteurs schreef hij de bundel *Zorgzame buurten*. Ter inspiratie, maar vooral omdat “zorgzame buurten onze enige hoop zijn op een goed leven in de toekomst”.

TEKST: MEYKE HOUBEN FOTO'S: SJEF PRINS

We weten het allemaal: vanwege de dubbele vergrijzing, de krapte op de arbeidsmarkt en de stijgende kosten voor de zorg moet het roer om. We zullen anders moeten kijken naar de domeinen welzijn, zorg en wonen. Her en der in het land heeft dat besef al geleid tot mooie initiatieven. Maar nog te vaak zit het systeem deze initiatieven in de weg. Om daarvoor aandacht te vragen, schreef Canoy in februari van dit jaar het manifest *Gezond ouder worden doe je samen in de buurt*. Honderden prominenten uit onder meer de ouderenzorg, woningcorporaties, wetenschap, welzijnsinstanties en burgerinitiatieven ondertekenden het manifest, dat werd aangeboden aan de ministers Helder, Van Gennip en De Jonge.

Een mooi resultaat, maar voor Canoy was het vooral aanleiding om zelf ook iets te doen. Met een aantal partijen organiseert hij op 5 juni 2023 een symposium over *Zorgzame Samenlevingen* bij Ymere in Amsterdam én stelde hij de bundel *Zorgzame buurten* samen. “Daarmee willen we laten zien hoeveel er mogelijk is als je het systeem durft te trotseren”, zegt hij. “Maar ook welke obstakels er nog zijn. Nu is het moment om in beweging te komen. Elke dag dat we wachten, is een verloren dag.”

Inspirerende voorbeelden

De bundel bevat vijftien inspirerende voorbeelden, geïnspireerd vanuit burgerinitiatieven, welzijn, zorg en wonen. “Niet altijd komen de plannen van bevolgen inwoners”, weet Canoy. “Ook woningcorporaties, wethouders of zorgorganisaties denken na over alternatieven voor het huidige systeem. In essentie gaat het daarbij om de vraag hoe je samen een zorgzame buurt organiseert.”

“Veel problemen, bijvoorbeeld rondom ouder worden, horen gewoon bij het leven en hebben geen zorgprofessionals of betaaltitels nodig.”

De definitie van zo'n zorgzame buurt is in elke wijk of stad anders. Wel zie je bijna overal dezelfde werkzame elementen terugkeren. “Succesvolle initiatieven komen vaak van gemengde groepen bewoners”, zegt Canoy. “Jong, oud, mensen met of zonder hulpvraag. Samen maken zij deel uit van een brede community van buurt- of dorpsgenoten. Daarnaast gaat het erom dat je eerst kijkt wat er aan faciliteiten kan worden geregeld vanuit het sociale domein en de woonomgeving, en pas daarna vanuit de zorg. Veel problemen, bijvoorbeeld rondom ouder worden, horen gewoon bij het leven en hebben geen zorgprofessionals of betaaltitels nodig. Met betrokken vrijwilligers kom je een heel eind. Zorgverleners komen pas in beeld als dat echt nodig is.”

Austerlitz Zorgt

Canoy haalt het voorbeeld van Austerlitz aan, dat in 2007

een leefbaarheidsonderzoek instelt. Veel oudere inwoners willen graag in het dorp blijven wonen, maar zien dat zorg- en welzijnsvoorzieningen afkalven. Er komt een werkgroep *Zorg en Welzijn*, die de wensen van bewoners in kaart brengt en in 2012 de zorgcoöperatie Austerlitz Zorgt opricht. Sindsdien regelt het dorp zelf de zorg met actieve vrijwilligers, een eigen dorpsondersteuner (de enige betaalde functie) en een zorgcoördinator. Inmiddels is er een voorzieningencentrum gerealiseerd met een dorps huis, een school, een kinderopvang en een wooncomplex voor oud en jong. Een deel van de zorgwoningen is eigendom van de eigen Woonstichting Nu voor Straks. Leden van Austerlitz Zorgt die ondersteuning of zorg nodig hebben, kunnen gebruik maken van onder meer vervoer door vrijwillige chauffeurs, gezamenlijke maaltijden en hulp bij kleine klusjes in en om het huis.

“Austerlitz Zorgt dankt het succes aan het grote sociale netwerk in het dorp”, constateert Canoy. “Van de vrijwilligers worden kleine inspanningen gevraagd, zoals een keertje koken voor buurtgenoten. Niet iets waar je je hele leven voor hoeft op te offeren. Door dat potentieel te benutten en de professionele zorg alleen te verlenen aan degene die het echt nodig heeft, wint iedereen.”

Systeem trotseren

De ondertitel van de bundel *Zorgzame Buurten* luidt: *inspirerende initiatieven die het systeem trotseren*. Canoy onderscheidt twee obstakels, die een daadwerkelijke cultuuromslag in de weg staan. Hij legt uit: “Ten eerste het schottenprobleem. Nederland is een land van hokjes. We hebben de Wmo, de Zorgverzekeringswet, de Wet langdurige zorg. Elk met zijn eigen geldstromen, die niet met elkaar communiceren. Soms vraagt een initiatief meer Wmo-geld, dat zo elders wordt bespaard. De betreffende gemeente doet dan moeilijk, omdat de kosten op haar bordje komen. Maar die kosten zou je van tevoren moeten uitmiddelen en financieren. En de burger, die nu van het kastje naar de muur wordt gestuurd, moet daar al helemaal geen last van hebben.”

Wereld van gisteren

Het tweede probleem, dat te maken heeft met de zorg, ligt gevoeliger, meent Canoy. “Ik spreek genoeg visio-naire zorgbestuurders, die constateren dat hun personeel moeite heeft met de noodzakelijke verandering”, vertelt hij. “Zorgverleners zijn opgeleid om te zorgen. Het is hun missie om mensen beter te maken. Daar hoort bij dat je risico's wil vermijden. Die attitude zit diep, veel >>

zorgmedewerkers houden het liefst alles bij het oude. Maar dat gaat niet. We kunnen niet blijven investeren in de wereld van gisteren.”

De hoogleraar noemt ter illustratie de omgang met mensen met dementie. “In het ouderwetse verpleeghuis worden deze bewoners gezien als wilsonbekwame planten die je af en toe water moet geven. Hoe het anders kan, laat bijvoorbeeld ouderenzorgorganisatie tanteLouise in Noord-Brabant zien. Een bewoner met dementie, die altijd inkoper voor een supermarktketen was geweest, raakte depressief omdat hij zijn eigen boodschappen niet meer mocht doen. Toen de medewerkers dat door kregen, hebben ze hem die vaardigheid weer aangeleerd en nu doet hij voor het hele huis inkopen.”

Over grenzen kijken

Zo telt de bundel meer aansprekende voorbeelden, die aantonen dat er in de samenleving veel energie aanwezig is om zorgzame gemeenschappen in te richten. Veelal zijn bevlogen bestuurders en assertieve burgers de aanstichters, maar ook de overheid mengt zich in dit debat. Het ministerie van VWS lanceerde het Gezond en Actief Leven Akkoord (GALA) en het programma Wonen, Ondersteuning en Zorg voor Ouderen (WOZO). “Deze programma’s beperken zich echter slechts tot een deel van het probleem”, vindt Canoy. “De kern van zorgzame buurten is dat alle initiatieven over grenzen heen kijken; ze zijn domein-verbindend of domein-overschrijdend.

“Nu is het moment om in beweging te komen. Elke dag dat we wachten, is een verloren dag.”

Een integrale visie, waarbij alle relevante partijen van meet af aan worden betrokken, is wat mij betreft cruciaal. Tijdens het symposium op 5 juni komt dat aan de orde en op een later moment gaan we daar met minister Helder over doorpraten. Een integrale visie is belangrijker dan meer geld.”

Hoewel er nog veel moet gebeuren, is Canoy er stellig van overtuigd dat samenredzaamheid in buurten of dorpen de toekomst heeft. “Het kan niet anders, er is geen alternatief”, zegt hij. “Ik maak me alleen zorgen over het tempo waarin we de gewenste cultuuromslag realiseren. Er zijn nu nog te veel remmende factoren. Anderzijds: vijf jaar geleden hoorde je niemand in de ouderenzorg over burgerinitiatieven, nu gaat het er constant over. De zorgzame samenleving staat vandaag op ieders netvlies. En de succesvolle projecten in de bundel bewijzen: waar een wil is, is een weg.” <<

GEZOND OUDER WORDEN

Het manifest *Gezond ouder worden doe je samen in de buurt* is gepubliceerd op de website van Sociale Vraagstukken. Zie **Manifest bepleit ruimte voor buurtinitiatieven in de zorg – Sociale Vraagstukken**. Het gaat uit van de stelling dat in de zorg veel meer ruimte moet komen voor buurtinitiatieven. Uit het manifest: ‘Als we niks doen verandert de zorg vanzelf in een soort Schiphol. Lange wachtrijen, gestrande patiënten en oververmoeid personeel dat met kunst en vliegwerk alle ballen in de lucht probeert te houden. Dit is geen zwartkijken. De contouren zijn vandaag al zichtbaar. Gelukkig hoeven we niet als een konijn in de koplamp te wachten totdat dit sombere scenario zich gaat voltrekken’.

Marcel Canoy schreef het manifest, ondersteund door 65 medeondertekenaars.

De bundel *Zorgzame buurten* is te downloaden via de website van Movisie: **Zorgzame buurten trotseren het systeem | Movisie**. Wie meer wil weten over het initiatief Austerlitz Zorg, kan terecht op de website: **Home (austerlitzzorgt.nl)**.